

Nr 24.

Ankom till riksdagens kansli den 14 mars 1932 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om ändring i lagen innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 34, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Oscar Olsson* hemställt, att riksdagen ville besluta, att 2 § i lagen den 22 juni 1923 innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag måtte upphävas.

Beträffande de skäl, motionären anfört till stöd för sin berörda hemställan, får utskottet hänvisa till motionen. Därav torde framgå, att motionären allenast åsyftat upphävande av andra momentet i nämnda paragraf.

Sedan riksdagen år 1920 såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antagit ändrad lydelse av vissa paragrafer i regeringsformen och riksdagsordningen i syfte att bereda möjlighet för kvinna att vinna tillträde till statstjänst samt ändringsförslagen blivit år 1921 definitivt antagna, förelade Kungl. Maj:t år 1922 riksdagen proposition (nr 241) med förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag, m. m. Propositionen innebar i huvudsak, att kvinna i sådant hänseende skulle med de undantag, som i lagförslaget angäves, vara likställd med man. Något sådan undantag hade icke gjorts för domartjänster. Propositionen blev emellertid av riksdagen avslagen.

*Riksdagen
1922.*

Redan år 1923 förelades riksdagen ny proposition (nr 40) med förslag om lag i ämnet, vilken såväl beträffande kvinnas behörighet att innehava statstjänst i allmänhet som att innehava domartjänster var av samma innehåll som 1922 års proposition.

*Riksdagen
1923.*

I anledning av 1923 års proposition väcktes inom riksdagen bland annat en motion (I: 164) av herrar von Geijer och Nils Anton Nilsson, däri hemställdes bland annat, att i 2 § av lagförslaget, vilken uppräknade de statstjänster, som ej finge innehavas av kvinna, skulle upptagas jämväl sådana domartjänster, för vilkas beklädande erfordrades lagkunskap.

Sammanatta stats- och första lagutskottet hemställde i avgivet utlåtande

Bihang till riksdagens protokoll 1932. 9 saml. 1 avd. 18 häft. (Nr 24.) 1

(nr 6), att propositionen måtte av riksdagen avslås. Vid utlåtandet fanns emellertid bland annat fogad en reservation av utskottets ordförande herr C. G. Ekman, som ansåg, att utskottets utlåtande bort, med tillstyrkan av propositionen i huvudsak, i nu förevarande avseende ha följande lydelse:

Utskottet har icke kunnat undgå att i viss mån dela den tveksamhet, som i åtskilliga fall kommit till uttryck beträffande lämpligheten av att kvinna nu erhåller tillträde till domartjänster, enkannerligen sådana, med vilka är förenad skyldighet att utöva ordförandeskap i häradsrätt. För utskottet äro härvid praktiska synpunkter bestämmande. Särskilt måste enligt utskottets mening beaktas de förhållanden, under vilka förordnande att såsom vikarie förvalta häradshövdingämbete för närvarande meddelas i vårt land. På sätt i propositionen erinrats, har någon kortare tids tjänstgöring för hållande av ting å landet kommit att ingå såsom ett led i den juridiska utbildningen icke blott för blivande domare utan även för många, som senare ägna sig åt administrativ tjänstgöring eller privat verksamhet såsom advokater och affärsjurister. Fullgjord tingstjänstgöring gäller i ett flertal fall såsom kompetensvillkor för administrativa befattningar eller betraktas för dessa, liksom ej sällan inom nyssnämnda slag av privat verksamhet, såsom en värdefull merit.

Under nu berörda förhållanden har det icke kunnat undvikas, att den ordning, i vilken ordförandeskapet i våra häradsrätter i stor utsträckning utövas, blivit i vissa avseenden mindre tillfredsställande. Då unga jurister regelmässigt redan ett par år efter avslutade universitetsstudier erhålla förordnande att förvalta domarämbete, måste härav följande, att denna viktiga och maktpåliggande uppgift ofta kommer att handhavas av personer, vilka icke äro i besittning av nödig erfarenhet och vilkas lämplighet för domarvärvet icke blivit med tillräcklig noggrannhet prövad. Att vidsträcktare möjlighet kunde beredas till en dylik prövning och ett mer omsorgsfullt urval bland aspiranterna till ifrågasvarande domarförordnanden, är ett länge erkänt önskemål. Detta blir särskilt framträdande, då nu ifrågasättes, att även kvinnor skulle kunna beklåda domartjänster. Även om det enligt utskottets uppfattning är befogat att bortse från de invändningar av övervägande principiell natur, vilka från åtskilliga håll anförts mot denna reform, synes vid det praktiska utförandet av densamma en viss varsamhet vara av nöden. Med hänsyn till de brister, som vidlåda det nuvarande systemet i fråga om lantdomarförordnanden, vill det förefalla mindre lämpligt att omedelbart och utan varje förbehåll medgiva tillämpning av behörighetslagens allmänna likställighetsregel även på detta område. Med denna uppfattning har utskottet ansett en utväg böra sökas att möjliggöra en särskild prövning, huruvida lantdomarförordnande bör kunna meddelas kvinna. Detta syfte kan enligt utskottets mening vinnas på det sätt, att Kungl. Maj:t erhåller befogenhet att meddela särskilda föreskrifter i fråga om villkoren för kvinnas tillträde till domartjänst, med vilken är förenad skyldighet att föra ordet i underrätt å landet; och har utskottet i enlighet härmed ansett sig böra föreslå, att till behörighetslagens 2 § skall fogas ett särskilt moment av nyss angivna innehåll.

I fråga om den närmare innebörden av en dylik bestämmelse har utskottet utgått från att det bör tillkomma Kungl. Maj:t att efter hovrätternas hörande fastställa de regler, som härutinnan kunna vara påkallade. Några mera bestämda direktiv i detta avseende anser utskottet icke lämpligen nu böra från riksdagens sida angivas. Utskottet vill i detta sammanhang blott erinra, att gällande domsagostadga uppställer som villkor för behörighet att förvalta häradshövdingämbete — förutom viss levnadsålder hos aspiranten — att denne fullgjort viss tjänstgöring i hovrätt, större rådhusrätt eller domsaga. Enligt

utskottets uppfattning bör det särskilt komma under öfvervägande, huruvida fullgörande av viss tjänstgöring i hovrätt eller rådhusrätt må förutom viss tids tjänstgöring i domsaga för kvinna utgöra en förutsättning för behörighet att hålla allmänt tingsammansträde.

I enlighet härmed hemställdes i reservationen, att 2 § i förslaget måtte er- hålla följande lydelse:

2 §.

1 mom. Följande statstjänster må ej innehavas av kvinna:

1. militära och civilmilitära tjänster ävensom sådana tjänster utom krigs- makten, med vilka är förenad skyldighet att tjänstgöra vid armén eller ma- rinen;

2. tjänster vid fångvårdsanstalt, allmän uppfostringsanstalt, allmän alko- holistanstalt eller annan dylik inrättning, såvida med tjänsten är förenad skyl- dighet att inom anstalten utöva ledning eller bevakning huvudsakligen av män eller manliga minderåriga; dock må utan hinder härav kvinna kunna, där sär- skilda omständigheter därtill föranleda, innehava befattning såsom lärare vid anstalt, som nu sagts;

3. tjänster vid anstalt för sinnessjuka, med vilka tjänster är förenad skyl- dighet att handhava sådan vård av sinnessjuka, vilken icke skall handhas av kvinna;

4. tjänster med vilka är förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet; dock må utan hinder härav kvinna kunna för särskild uppgift innehava anställning vid poliskår;

5. tjänster vid tullverket, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra be- vakning;

6. tjänster vid skogsstaten, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

7. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att meddela undervisning i gym- nastik vid högre allmänt läroverk, realskola eller seminarium för utbildande av manliga folkskollärare.

De närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpning av vad sålunda stad- gats, utfärdar Konungen.

2 mom. Konungen äger meddela särskilda bestämmelser angående villko- ren för kvinnas tillträde till domartjänst, med vilken är förenad skyldighet att föra ordet i underrätt å landet.

Riksdagen biföll den sålunda framförda reservationen.

Den sålunda av riksdagen antagna lagen utfärdades den 22 juni 1923 och trädde i kraft den 1 juli 1925. Härefter har Kungl. Maj:t i 24 § av stadgan den 12 juni 1925 med vissa föreskrifter angående domsagornas förvaltning in- fört bestämmelser av innebörd, att i fråga om förutsättningarna för erhållan- de av förordnande att förvalta häradshövdingämbete viss skillnad skulle göras mellan man och kvinna. Sistnämnda paragraf, som avhandlar villkoren för erhållande av förordnande att utan inskränkning förvalta häradshövdingäm- bete, lyder enligt kungl. kungörelse den 14 juni 1928:

*Domsago-
stadgan.*

24 §. Förordnande att med vidsträcktare befogenhet än i 23 § sägs för- valta häradshövdingämbete må, där ej hinder i lag eller allmän författning mö- ter, av hovrätten meddelas

1. ordinarie innehavare av domarämbete;
2. den, som fyllt tjugufem år och antingen
 - a. tjänstgjort såsom ledamot eller fiskal i hovrätt; eller
 - b. efter avlagd examen under ett och ett halvt år tjänstgjort såsom biträde åt häradshövding och under sex månader uppehållit befattning såsom ledamot i rådhusrätt, i vilken enligt gällande bestämmelser jämte borgmästaren sitta minst två lagfarna ledamöter; eller
 - c. efter avlagd examen under ett och ett halvt år tjänstgjort såsom biträde åt häradshövding och under sex rättegångsdagar eller tre allmänna tingssammanträden handlagt mål och ärenden, som avses i 1 § av lagen d. 7 maj 1918 om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden, samt därjämte under sex månader tjänstgjort i hovrätt.

Är fråga om förordnande för man, må den i första stycket c. omförmälda tjänstgöring i hovrätt i sin helhet eller till viss del ersättas med tjänstgöring såsom biträde åt häradshövding under motsvarande tid.

Den, som icke tjänstgjort såsom ledamot eller fiskal i hovrätt eller under sex månader uppehållit befattning såsom ledamot i sådan rådhusrätt, som ovan sagts, och ej heller är ordinarie innehavare av domarämbete, må icke, innan han fullgjort sådan tjänstgöring, som nyss nämnts, förordnas att hålla flera än tre allmänna tingssammanträden, utan så är att antingen annan vikarie ej finnes att tillgå eller ock årliga antalet dylika sammanträden i domsagan överstiger tio, för vilken sistnämnda händelse jämkning må efter hovrättens beprövande i motsvarande mån äga rum.

Behörighet, som i denna paragraf avses, tillkommer icke illiterat rådman i dennes egenskap av ordinarie innehavare av domarämbete.

Förestående paragraf kan i korthet sägas innebära, att den manlige domar-aspiranten under förutsättning, att han uppfyllt vissa andra betingelser, kan erhålla förordnande att utan inskränkning förvalta häradshövdingämbete, när han under två år tjänstgjort såsom biträde å domarkansli. Den kvinnliga aspiranten är däremot nödsakad att under ett halvår lämna tjänstgöringen å domarkansli för att i stället tjänstgöra i hovrätt (ev. rådhusrätt).

Process-reformen.

Som nu förevarande fråga nära sammanhänger med de sedan länge framförda kraven på en omläggning av den nuvarande domarutbildningen och avskaffande av det s. k. extraordinariesystemet, vill utskottet erinra om några uttalanden i samband med propositionen (nr 80) till 1931 års riksdag angående huvudgrunderna för en rättegångsreform.

Föredragande departementschefen lämnade i nämnda proposition följande sammanfattning av den nuvarande befordringsgången för domar-aspiranter:

Hos oss har sedan gammalt varit brukligt, att den unge notarien efter avlagd examen erhåller sin första utbildning vid häradsrätterna såsom biträde åt häradshövdingen i dennes göromål. Den första tiden ägnas härvid åt kansliarbete, uppsättande av de s. k. småprotokollen, expedition och dylikt. Sedan vana och noggrannhet i detta arbete förvärvats, komma mera krävande uppgifter på hans lott. Vid häradsrättens sammanträden överlämnas åt honom att föra memorialanteckningar angående vad som förekommer vid förhandlingen, och han är sedermera häradshövdingen behjälplig vid dombokens uppsättande. Efter denna förberedande utbildning, som tager en tid av minst ett år, anföretros honom att i begränsad omfattning under eget ansvar förvalta domarämbete ävensom handlägga vissa enklare mål. För behörighet att hålla allmänna tingssammanträden erfordras ytterligare ett års tjänstgöring; dock må antalet

sådana sammanträden, som av notarie må hållas, i allmänhet icke överstiga tre. För fortsatt förordnande såsom ordförande i häradsrätt fordras numera föregående tjänstgöring såsom fiskal eller ledamot i hovrätt.

Sedan utbildningen vid häradsrätten efter omkring tre år avslutats, vidtager för den som vill fortsätta å domarbanan tjänstgöring i hovrätten. Efter något års sysselsättning med expeditionsgöromål, vid hovrättens protokoll samt med utarbetande av föredragningspromemorior och rubriker i till hovrätten fullföljda mål följer någon tids provtjänstgöring såsom föredragande i besvärsmål. På utfallet av denna beror, huruvida fortsatt förordnande kommer att meddelas. Efter förordnanden såsom biträdande fiskal, fiskal och extra ordinarie assessor avslutas den egentliga hovrättsutbildningen med aspirantens befordran till assessor i hovrätten.

Denna befordringsgång komme emellertid att väsentligen rubbas genom ny arbetsfördelning mellan häradshövdingen och hans biträden, varom departementschefen anförde:

Handläggningen av rättegångsmålen bör i så stor utsträckning som möjligt förbehållas den ordinarie domaren. Å andra sidan måste denne helt frigöras från bestyr, som för den egentliga rättsvården äro av mera underordnad betydelse. Handhavandet av expeditionsgöromålen torde i likhet med vad som ägt rum vid vattendomstolarna böra överflyttas å en vid domstolen anställd sekreterare, som under eget ansvar har att förestå det egentliga kansliarbetet. Åt denne torde ock i den omfattning, som betingas av arbetsbördan i domsagan, böra anförtros handhavandet av inskrivningsärenden. För kontinuiteten i arbetet är det uppenbarligen av vikt, att sekreteraren erhåller en mera stadigvarande anställning. Han bör tillika äga sådan utbildning, att han vid häradshövdingens semesterledighet eller vid annat mera kortvarigt förfall för häradshövdingen kan inträda som dennes vikarie. Det ytterligare behov av juridiskt biträde, som kan föreligga inom domsagan, synes som nu kunna tillgodoses genom notarier med mera tillfällig anställning.

Beträffande den framtida befordringsgången uppdrog departementschefen följande riktlinjer:

Liksom nu bör domaraspirantens första utbildning vara förlagd till underrätten samt avse att ge honom inblick i underrättens olika arbetsuppgifter. Han kommer härvid i första hand att biträda sekreteraren och häradshövdingen i deras göromål. Genom att närvara vid målens förberedelse inför domaren samt domstolens förhandlingar och därvid deltaga i protokollföringen vinner han förtrogenhet med domstolens arbetsmetoder. Efter detta första skede av utbildningen bör honom kunna anförtros att vid ledighet för sekreteraren upprätthålla dennes befattning; dock bör han härvid icke äga att såsom ordförande i häradsrätten handlägga rättegångsmål. Utbildningen vid underrätten, som helst bör uppdelas å häradsrätt och rådhusrätt, torde böra taga i anspråk en tid av omkring tre år, varefter övergången sker till hovrätten. Den första tidens tjänstgöring i hovrätten bör liksom nu komma att avse biträde vid hovrättens protokoll och å hovrättens olika expeditioner samt vid uppsättande av promemorior åt hovrättens referenter i mål, i vilka tjänstemannaföredragning äger rum. Efter någon tid torde åt honom kunna överlämnas föredragning inför hovrätten av sådana mål och efterhand utförande såsom fiskal av åklagartalan i enklare brottmål. Tjänstgöringen i hovrätten, som bör omfatta en tid av minst ett år, bör äga karaktären av ett prov, varigenom hans lämplighet för domarkallet närmare utrönes. Genomgången härav bör berättiga honom till förordnande som sekreterare vid häradsrätt. Sådant förordnande

bör i allmänhet avse en tid av minst tre år. Såsom sekreterare vid häradsrätten har han att förestå kansliets expedition, deltaga i eller på eget ansvar förrätta till inskrivningsväsendet hörande göromål samt efter härads-hövdingens anvisning biträda vid beredandet av mål och ärenden. Dessutom bör han kunna erhålla förordnande att handlägga enklare mål och ärenden, för vilkas avgörande icke erfordras någon vidlyftigare handläggning eller utredning, ävensom vid semesterledighet eller mera kortvarigt förfall för härads-hövding eller ledamot i rådhusrätt mottaga förordnande som dennes vikarie. Väl vitsordad sekreterartjänstgöring bör berättiga till förordnande att under längre tid uppehålla befattning i hovrätt såsom föredragande eller fiskal samt att, till en början mera kortvarigt, inträda som ledamot i hovrättsråds ställe. Efter något års förlopp bör under förutsättning av aspirantens lämplighet följa utnämning som assessor. Genom denna utnämning skulle aspiranten definitivt vara godkänd för domarbanan, och den skulle för honom medföra behörighet till mera stadigvarande förordnanden såsom vikarie för härads-hövding eller ledamot i rådhusrätt eller hovrätt ävensom till ordinarie domarbefattning i underrätt och hovrätt. Den nu antydda utbildningsgången torde taga en tid av 8 till 9 år och domaraspirantens befordran till assessor skulle alltså inträffa vid en ålder av 32 till 33 år. Vad jag här framhållit i fråga om domaraspiranternas utbildning är uppenbarligen endast ett förslag, som icke gör anspråk på att innefatta någon definitiv lösning av detta invecklade och omstridda problem. Sätillvida anser jag mig dock böra intaga en bestämd ståndpunkt, att den huvudsakliga utbildningen bör äga rum vid underrätterna men att domaraspirantens tjänstgöring under någon, ej alltför kort tid bör vara förlagd till överrätten. Vid detta ämnes närmare reglering torde hänsyn ock böra tagas till den utbildning, som kan erhållas genom tjänstgöring hos statsåklagare eller advokat.

Särskilda utskottet (utl. nr 1) anslöt sig till departementschefens uttalande i fråga om arbetsfördelningen mellan härads-hövdingen och hans rättsbildade biträden och yttrade därvid: Vägande anmärkningar kunde framställas mot den nu brukliga arbetsfördelningen och tydligt syntes vara, att på detta område en ändring borde ske. Den föreslagna anordningen syntes vara ägnad att avhjälpa de bestående missförhållandena. Härads-hövdingen syntes erhålla större möjlighet att ägna sig åt de egentliga rättegångsmålen och rådande vikariatsystem komme att upphöra.

I fråga om befordringsgången anförde utskottet bland annat:

De föreslagna organisatoriska förändringarna, främst begränsningen av vikariatsystemet, medföra att en omläggning måste ske av utbildningsgången för de unga jurister, som vilja ägna sig åt domarbanan. Den av departementschefen i detta hänseende skisserade planen är emellertid, såsom ovan framhållits, icke avsedd att innefatta någon slutgiltig lösning av spörsmålet. Redan med hänsyn härtill anser sig utskottet icke böra göra något närmare uttalande angående det framtida ordnandet av hithörande förhållanden. Emellertid vill utskottet framhålla, att en god utbildning och rekrytering av domarkåren är en av de viktigaste förutsättningarna för vinnande av en god rättskipning och att vid ett blivande reformarbete stor uppmärksamhet bör ägnas denna fråga. Med departementschefen är utskottet ense därom, att den huvudsakliga utbildningen bör vara förlagd till underrätterna. Av värde synes vara, att tillfälle beredes domaraspiranterna att i större utsträckning än för närvarande är fallet tjänstgöra vid städernas underdomstolar. Såsom departe-

mentschefen framhållit bör såsom ett led i utbildningen ingå viss tids tjänstgöring i hovrätt.

Riksdagen beslöt på dessa punkter att såsom eget yttrande åberopa vad utskottet anför.

I motionen anföres bland annat: Det hade sedan länge varit ett erkänt önskemål, att en vidsträcktare möjlighet för prövning av aspiranterna till domarförordnanden kunde beredas. Den obligatoriska hovrättstjänstgöringen för kvinnliga notarier hade även tillkommit för att beträffande dessa skapa ökad garanti för att domarförordnanden icke anförtroddes andra än dem, som prövats därtill väl kvalificerade. Då fullgjord tingstjänstgöring emellertid alltjämt gällde såsom kompetensvillkor för tillträde till åtskilliga befattningar, hade kvinnorna under nuvarande förhållanden blivit ytterligt handikappade i förhållande till männen. Det syntes också kunna komma att dröja länge innan processreformen bleve verklighet.

Motionen.

Utskottet har i den ordning, § 46 riksdagsordningen föreskriver, begärt utlåtanden över motionen av rikets hovrätter. Dessa utlåtanden finnas fogade såsom bilagor till detta utskottets utlåtande. (*Bilagor I, II och III.*)

*Utlåtanden
över
motionen.*

Den av motionären påyrkade fulla likställigheten mellan kvinnor och män i fråga om kompetensvillkoren för erhållande av förordnande att förvalta häradshövdingämbete torde enligt vad utskottet har anledning antaga komma att framdeles uppnås på det sättet, att jämväl männen i en eller annan form underkastas en omsorgsfullare prövning än nu är föreskriven. Att det vid sådant förhållande icke bör ifrågakomma att avskaffa den särskilda prövning, som för de kvinnliga aspiranternas del redan blivit införd, torde få anses uppenbart. Spörsmålet när den åsyftade utvidgningen av prövningen för männens del kan genomföras, utgör åter endast en detalj i den stora frågan om regleringen av domarutbildningen över huvud, vilken senare fråga i sin tur ingår såsom ett led i det pågående arbetet på en allmän rättegångsreform. Därest man före rättegångsreformens genomförande skulle kunna vidtaga några förberedande åtgärder i fråga om domarutbildningen, vilket utskottet icke anser uteslutet, torde vederbörande departementschef icke underlåta att därom föranstalta.

Utskottet.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 mars 1932.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman, Anderson* i Hägelåkra, *Borell**, *Larson* i Lerdala*, *Svenson* i Eskhult, *Schlyter, Branting* och *Halvarsson**;

från andra kammaren: herrar *Björkman, Lindqvist* i Halmstad, *Olsson* i Rimforsa, *Johansson* i Brånalt, *Christenson, Sjögren** och *Johanson* i Huskvarna samt fru *Östlund**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herr *Schlyter*, som anført:

»Svea hovrätt har i sitt till utskottet avgivna utlåtande över motionen uttalat sin anslutning till uppfattningen att en noggrannare prövning och sovring av de manliga domaraspiranterna är ett eftersträvansvärt önskemål, men framhållit att en ändring beträffande dessas utbildning för domarkallet ej kan vidtagas utan ingående prövning av domarutbildningens problem i hela dess vidd. Den strängare prövning, som utan nämnvärd rubbning i domstolarnas arbete kunde genomföras beträffande de fåtaliga kvinnliga aspiranterna, skulle medföra vittgående konsekvenser i organisatoriskt och ekonomiskt avseende, därest den utvidgades att avse även de unga männen.

Göta hovrätt anmärker att utvecklingen gått och jämväl i fortsättningen kan antagas komma att gå i den riktning, att kompetenskraven för utövande av ordförandeskap i underdomstol även för män skärpas, och att enligt huvudgrunderna för rättegångsreformen, sådana de för riksdagen framlagts, ordförandeskap i häradsrätt är avsett att anförtros åt domaraspirant först på ett väsentligt senare stadium än för närvarande är fallet och efter strängare prövning än den nu tillämpade.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser, att ett krav på införande av likställighet mellan manliga och kvinnliga aspiranter genom att före tings sittningen kräva hovrättstjänstgöring även av män skulle ur allmänna synpunkter vara berättigat. Därest tings sittning skall bibehållas såsom ett led i den allmänna juristutbildningen och ej endast förbehållas dem som vilja utbilda sig till domare, torde emellertid, yttrar hovrätten, de praktiska svårigheter, som skulle bli förenade med en sådan anordning, med all visshet omöjliggöra denna. Hovrätten pekar i stället på en annan utväg, gående ut på att redan nu såsom en övergång i någon form införa det utbildningssystem som med en genomförd processreform blir nödvändigt: de unga juristernas allmänt praktiska utbildning skulle visserligen, såsom nu sker, tillgodoses genom arbete å domarkansli men utan annan tings sittning såsom slutmål än den som avses i lagen den 7 maj 1918 om särskilda tings sammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden, varemot de jurister som tänkte ägna sig åt domarkallet skulle, efter det nämnda allmänna utbildning slutförts, tjänstgöra i hovrätt och, efter godkänd prövning där, givas förordnande såsom vikarie för härads hövding. Hovrätten finner emellertid ej anledning att i detta sammanhang ingå

närmare på ämnet, då detta skulle erfordra en utredning vartill motionen i och för sig ej giver anledning.

Dessa hovrätternas uttalanden bekräfta riktigheten av den mening, som kom till uttryck i den av nuvarande statsministern C. G. Ekman vid behörighetslagens utskottsbehandling 1923 avgivna, av riksdagens båda kamrar bifallna reservationen, vari åberopades såsom ett länge erkänt önskemål att vidsträcktare möjlighet kunde beredas till en tillräckligt noggrann prövning av domaraspiranternas lämplighet för domarvärvet och till ett mera omsorgsfullt urval bland aspiranterna till domarförordnandena i häradsrätterna. När herr Ekman vid ärendets behandling i kammaren, såsom motionären citerat, förordade bifall till den av honom föreslagna och av riksdagen sedermera godkända avfattningen av ifrågavarande paragraf, skedde det under antagande att den olägenhet, som i det angivna avseendet rådde i vad avser manliga domare, skulle på ett eller annat sätt fortast möjligt kunna undanröjas och därmed jämväl i förevarande hänseende full likställighet mellan manliga och kvinnliga domare kunna uppnås. Detta antagande har ännu ej gått i fullbordan.

Redan vad som nu anförts synes utgöra ett gott stöd för motionärens krav på genomförande av den år 1923 genom riksdagens anslutning till herr Ekmans förslag i viss mån utlovade fulla likställigheten mellan manliga och kvinnliga domaraspiranter. Genom 1931 års riksdags godkännande av den kungl. propositionen (nr 80) angående huvudgrunderna för en rättegångsreform hava dessutom nu förutsättningar skapats för att en reform av domarutbildningen skall kunna, såsom Svea hovrätt uttrycker det, läggas så, att den samtidigt kan tjäna syftet att underlätta övergången till en ny rättegångsordning. Även om motionären väl ensidigt betonat likställighetskravet — det är bl. a. en överdrift att beteckna kvinnorna såsom 'ytterligt handikappade i konkurrensen med sina manliga kamrater', då det ordnats så att kvinnorna medhinka sin mera kvalificerade utbildning på samma tid som männen — skulle enligt min mening utskottet med anledning av motionen kunnat föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära ett skyndsamt upptagande av den viktiga frågan om domarutbildningen till prövning och avgörande. Då utskottet emellertid fördragit det mera försiktiga uttalandet att, 'därest man före rättegångsreformens genomförande skulle kunna vidtaga några förberedande åtgärder i fråga om domarutbildningen, vilket utskottet icke anser uteslutet, torde vederbörande departementschef icke underlåta att därom föranstalta', ligger häri uttryckt ett förtroende för departementschefen, mot vilket jag icke har anledning reservera mig. När jag för den skull instämmer i utskottets slutliga hemställan, sker det i förhoppning att departementschefen oförtövat upptager frågan om domarutbildningen till närmare undersökning och därvid särskilt beaktar det av Skånska hovrätten framförda uppslaget att redan nu begränsa den i den allmänna juristutbildningen ingående tingssittningen till de s. k. tremanstingsmålen samt förbehålla vikariat å de allmänna tingssammanträdena åt aspiranter, män eller kvinnor, som vilja ägna sig åt domarkallet och som, efter erforderlig tjänstgöring i hovrätt, befunnits härtill skickade.»

2) av fru *Östlund*.

Bilaga I.

Till Riksdagens första lagutskott.

Genom remiss den 29 januari 1932 har Kungl. Maj:t, med överlämnande av en inom Riksdagens första kammare väckt motion, nr 34, om upphävande av 2 § i lagen den 22 juni 1923 innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag, anbefallt hovrätten att senast den 1 mars 1932 avgiva och till utskottet överlämna begärt utlåtande över motionen.

I anledning härav får hovrätten, som finner sig böra utgå ifrån att motionen syftar till upphävande av endast andra momentet av den uti motionen omförmälda paragrafen, anföra följande:

Hovrätten vill erinra, att andra momentet i sagda lagrum — vartill motsvarighet saknades uti det med Kungl. proposition till 1923 års riksdag avlåtna förslag, som ligger till grund för lagen — tillkom i anledning av en vid förslaget behandling i sammansatta stats- och första lagutskottet av utskottets ordförande avgiven reservation, däri, bland annat, såsom skäl för införande av detta moment anfördes: »Särskilt måste beaktas — — — — huruvida lantdomarförordnande bör kunna meddelas kvinna.»¹

De skäl, som i nämnda reservation åberopats, blevo även upptagna i den av riksdagen den 25 maj 1923 till Konungen avlåtna skrivelse, nr 213, vari tillkännagavs, att riksdagen för sin del antagit den föreslagna lagen med det tillägg, som i reservationen åsyftats. I berörda skrivelse anfördes, att riksdagen funnit det särskilt böra komma under övervägande, huruvida fullgörande av viss tjänstgöring i hovrätt eller rådstuvurätt borde, förutom viss tids tjänstgöring i domsaga, för kvinna utgöra en förutsättning för behörighet att hålla allmänt tingsammansamtråde.

I anslutning till nämnda lagrum i behörighetslagen har — såsom ock i den remitterade motionen framhålles — i 24 § i domsagestadgan den 12 juni 1925 föreskrivits i visst hänseende olika villkor för man och för kvinna i fråga om förvärv av behörighet att i full utsträckning förvalta häradshövdingämbete och därmed även att utan inskränkning få tjänstgöra såsom ordförande i häradsrätt. För man gäller nämligen, att han kan meritera sig därtill genom tjänstgöring helt utom hovrätt, varemot beträffande kvinna föreskrivits, att hon — fränsett det i 24 § under 2 b omförmälda undantagsfall — för vinnande av dylik kompetens under sex månader skall hava tjänstgjort i hovrätt. Följden av denna olikhet i behörighetsvillkor blir, att hovrätt i fråga om kvinna får tillfälle att pröva hennes lämplighet för domarbanan på ett tidigare stadium än i fråga om man, nämligen innan hon ifrågakommer till första förordnande att i full utsträckning förvalta häradshövdingämbete. Därest hon vid denna prövning befinnes ej vara lämpad för domarverksamhet, anser sig hovrätten ej böra meddela henne något lantdomarförordnande. Beträffande manlig domaraspirant har hovrätten däremot i vanliga fall icke möjlighet att bilda sig någon uppfattning om hans lämplighet för domarbanan förrän efter det han slutat tingsjämbetgöring i domsaga eller således först då han i regel redan hållit tre allmänna tingsammansamträden.

¹ Se utskottets utlåtande sid. 2.

Såsom skäl för stadgandet om kvinnas ovillkorliga skyldighet att för vinnande av full kompetens till vikariat för häradshövding fullgöra jämväl viss tids tjänstgöring i hovrätt har av de inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om villkoren för kvinnas tillträde till vissa domartjänster m. m. i utlåtande den 31 december 1924 anförts bland annat följande: »Emellertid har riksdagen, under anförande av att särskild varsamhet vore av nöden vid det praktiska genomförandet av ifrågavarande reform, såsom sin uppfattning uttalat, att kvinna borde bli föremål för 'särskild prövning', innan lantdomarförordnande meddelades henne. Vissa skäl torde också kunna anföras mot att, åtminstone tills vidare innan ännu erfarenhet vunnits om kvinnas lämplighet för domarvärv, förlägga en dylik prövning till hennes tjänstgöring såsom biträde åt häradshövding. Denna prövning, vilken bleve avgörande för hennes möjlighet till vidare framkomst på domarbanan, skulle för sådant fall komma att ligga i en enda persons hand. Erfarenheten av biträdets tjänstgöringen vid domsagorna har emellertid ådagalagt, att det ofta kan vara vanskligt att innan ett biträde undergått det prov, som hållandet av allmänt tingsammansträde utgör, fälla ett tillförlitligt omdöme om biträdets lämplighet för domarkallet. Det lär ej sällan hava inträffat, att utgången av detta prov föranlett en häradshövding att ändra sitt omdöme i ena eller andra riktningen. Icke utan skäl torde kunna antagas, att berörda svårighet skulle komma att framträda i förstärkt form, därest fråga bleve att avgiva utlåtande om ett kvinnligt biträde.»

I sitt den 6 februari 1925 avgivna yttrande över nämnda sakkunnigas förslag förordade hovrätten — under hänvisning till ett tidigare, den 4 februari 1921 av hovrätten avgivet utlåtande — stadgande om särskilda kompetensvillkor för kvinnas tillträde till häradshövdingförordnande, avseende en högre ålder än den för närvarande föreskrivna, förslagsvis trettio år, och långvarig föregående tjänstgöring vid domstol. Under förutsättning, att denna uppfattning om högre tingsålder för kvinna godkändes, fann hovrätten det mindre behövt att uppställa villkor i avseende å viss tids tjänstgöring vid underrätt eller hovrätt. »Man torde» — yttrade hovrätten — »med säkerhet kunna utgå från att hovrätterna även utan uttryckliga bestämmelser skola låta sig angeläget vara att icke till vikarier förordna andra kvinnor än sådana, som vid sidan av nödiga personliga egenskaper besitta praktisk erfarenhet från såväl underrätt som hovrätt. Skola emellertid även för kvinnor gälla bestämda kompetensregler, motsvarande dem som komma att givas för män, så vill det synas som om i sådant avseende kunde stadgas två års tjänstgöring såsom av hovrätten förordnad notarie i domsaga samt ett års fiskalstjänstgöring i hovrätt.»

Den nu föreliggande motionen åsyftar åvägabringande av full likställighet mellan man och kvinna i förevarande hänseende.

Detta syfte kunde tydligen vinnas därigenom, att det för kvinnor stadgade villkoret om viss tids provtjänstgöring i hovrätt eftergäves. En sådan lösning av frågan måste hovrätten emellertid bestämt avstyrka. Såsom skäl för denna ståndpunkt vill hovrätten, utöver vad hovrätten i sina förenämnda yttranden anført beträffande kvinnas behörighet att vara ordförande i häradsrätt, ytterligare åberopa den praktiska erfarenhet, som vunnits vid tillämpning av nu gällande behörighetsregler. Denna erfarenhet har visserligen, såvitt angår kvinnliga aspiranter till domarförordnanden, icke varit synnerligen omfattande, men synes hovrätten likväl avgjort tala för bibehållande av den nu stadgade provtjänstgöringen. Av den i motionen anförda motiveringen synes även framgå, att icke heller motionären tänkt sig, att likställighet mellan man och kvinna skulle vinnas på denna väg. I motionen framhålles nämligen med styrka behovet av garanti för att det viktiga värv, som ett domarförordnande innebär, icke lägges i händerna på andra än dem, som prövats vara därtill väl kvalificerade. Me-

ningen synes alltså vara, att olikheten skulle utjämnas därigenom att kompetensvillkoren för de manliga aspiranterna skärptes, exempelvis på det sätt, att regeln om obligatorisk provtjänstgöring i hovrätt utvidgades att gälla även för man.

Hovrätten delar den uppfattningen, att en noggrannare prövning och sovring av de manliga domaraspiranterna är ett eftersträfvansvärt önskemål. Detta önskemål är emellertid ingalunda lätt att vinna. Här föreligger i verkligheten ett mycket svårlöst och invecklat organisatoriskt problem, som på det intimaste berör både häradsrätternas och hovrätternas arbetsbetingelser. Motionärens mening synes vara, att 2 § 2 momentet i lagen angående kvinnas behörighet att innehåva statstjänst och annat allmänt uppdrag skall omedelbart upphävas och i sammanhang därmed lika stränga krav uppställas beträffande manliga och kvinnliga aspiranter. Det är emellertid att märka, hurusom den strängare prövning, som utan nämnvärd rubbning i domstolarnas arbete kunde genomföras beträffande de fåtaliga kvinnliga aspiranterna, skulle medföra vittgående konsekvenser i organisatoriskt och ekonomiskt avseende, därest den utvidgades att avse även de unga männen. En ändring beträffande dessas utbildning för domarkallet kan sålunda ej vidtagas utan ingående prövning av domarutbildningens problem i hela dess vidd.

När tiden för en förnyad allsidig prövning av denna viktiga fråga skall anses vara inne, är ett spörsmål, som intimt sammanhänger med frågan om en allmän rättegångsreform. I det skede, vari arbetet på denna reform för närvarande befinner sig, bör tydligen varje mera genomgripande ändring beträffande domareutbildningen läggas så, att den samtidigt kan tjäna syftet att underlätta övergången till en ny rättegångsordning. Ett förbiseende av det samband, som härutinnan råder, kan leda till betydande svårigheter och avsevärt ökade kostnader vid reformens förverkligande. Utan närmare kännedom om den ordning, vari det fortsatta arbetet på rättegångsreformen kommer att bedrivas, tilltror hovrätten sig icke att göra något uttalande angående lämpligaste tidpunkten för en förnyad prövning av frågan om domarutbildningen. Hovrätten får därför, under hänvisning till vad ovan anförts, inskränka sig till att avstyrka bifall till den föreliggande motionen.

På Kungl. hovrättens vägnar:

CHR. WEIDENHJELM.

Nils R. Piehl.

Stockholm den 19 februari 1932.

Bilaga II.

Till riksdagens första lagutskott.

Sedan Kungl. Maj:t genom remiss den 29 januari 1932 anbefallt Göta hovrätt att avgiva och till utskottet överlämna av utskottet begärt utlåtande över en inom riksdagens första kammare av herr Oscar Olsson väckt motion, nr 34, om upphävande av »2 §» i lagen den 22 juni 1923 innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehåva statstjänst och annat allmänt uppdrag, får hovrätten till åtylnad härav anföra följande.

Att döma av motiveringen synes motionen åsyfta upphävande endast av 2 momentet av 2 § i oförmälda lag, varjämte motionen synes önska sådan änd-

ring i 24 § av kungl. stadgan den 12 juni 1925 med vissa föreskrifter angående domsagornas förvaltning, att med avseende å villkor för befogenhet att förvalta härads hövdingämbete i full utsträckning kvinna helt likställes med man.

Beträffande kvinnliga juristers tjänstgöring i och under hovrätten får hovrätten upplysa, att under tiden från den 1 juli 1925, då lagen av den 22 juni 1923 trädde i kraft, allenast en kvinnlig e. o. notarie tjänstgjort i hovrätten och att under samma tid sådana förordnanden, som avses i 24 § av domsagostadgan, av hovrätten meddelats dels åt nyssnämnda kvinnliga e. o. notarie dels ock åt en annan kvinnlig e. o. notarie, som fullgjort föreskriven aspiranttjänstgöring helt under annan hovrätt.

Syftet med stadgandet i 2 § 2 momentet i 1923 års lag, vilket stadgande tillkom under lagens riksdagsbehandling i anslutning till en av nuvarande statsministern Ekman inom vederbörande utskott framförd reservation, framgår av riksdagens skrivelse den 25 maj 1923 nr 213, vari riksdagen anförde följande.¹

Det anförda utvisar, att vad riksdagen närmast åsyftade med ifrågavarande stadgande i behörighetslagen var att få till stånd en särskild prövning av om kvinna är i besittning av nödig erfarenhet och lämpliga personliga egenskaper för utövande av ordförandeskap i under rätt; man ville förekomma, att till ordförande i under rätt förordnades någon, som icke vore i stånd att upprätthålla domstolens och rättsskipningens auktoritet. Stadgandet i fråga bottnar således icke i skäl av principiell natur mot kvinnliga domare överhuvud taget utan har tillkommit närmast på grund av det i vårt land praktiserade systemet med tingssittning såsom ingående i den allmänna juristutbildningen redan på ett tidigt stadium.

De skäl, som föranlett ifrågavarande särskilda stadgande i behörighetslagen och de med stöd därav meddelade föreskrifterna i domsagostadgan äga enligt hovrättens uppfattning fortfarande sin giltighet. Att upphäva dessa bestämmelser förefaller hovrätten även ur den synpunkten olämpligt, att utvecklingen gått och jämväl i fortsättningen kan antagas komma att gå i den riktningen, att kompetenskraven för utövande av ordförandeskap i under domstol även för män skärpas. Hovrätten vill erinra om att nu gällande domsagostadga av 1925 innehåller skärpta bestämmelser i detta avseende i förhållande till den förut gällande stadgan samt att enligt huvudgrunderna för rättegångsreformen, sådana de för riksdagen framlagts, ordförandeskap i under rätt är avsett att anförtros åt domaraspirant först på ett väsentligt senare stadium än för närvarande är fallet och efter strängare prövning än den nu tillämpade.

Vad slutligen angår det närmare innehållet av de med stöd av ifrågavarande moment i behörighetslagen utfärdade föreskrifterna i domsagostadgan vill hovrätten framhålla, att enligt dessa föreskrifter den tid, inom vilken full tingsmyndighet uppnås, är densamma för kvinna som för man. Den särskilda prövningen medför således icke någon tidsutdräkt för den kvinnliga domaraspiranten.

För att vinna största möjliga garanti för noggrannhet i prövningen av de kvinnliga aspiranterna synes det nödvändigt, att någon del av densamma förläggas till kollegial domstol, och torde därvid — bortsett från det säkerligen mindre ofta förekommande fallet att vederbörande under den föreskrivna tiden av minst sex månader tjänstgjort i större rådhus rätt — icke kunna ifrågakomma annan tjänstgöring än i hovrätt. Det lär ej heller kunna bestridas, att aspirants tjänstgöring i hovrätt under en ej allt för kort tid lämnar hovrätten till-

¹ I utlåtandet följer härefter ett citat ur berörda skrivelse av samma innehåll som den i utskottets redogörelse (sid. 2) intagna reservationen.

fälle att bilda sig en någorlunda tillförlitlig uppfattning av huruvida vederbörande äger fallenhet för domarvärv och förutsättningar att vid ledande av förhandlingar i häradsrätt kunna tillbörligen upprätthålla domstolens och rättskipningens auktoritet.

Under återopande av det ovan anförda får hovrätten avstyrka bifall till motionen.

Jönköping den 23 februari 1932.

På kungl. hovrättens vägnar:
GUNNAR BENDZ.

Gunnar Arbman.

Bilaga III.

Till riksdagens första lagutskott.

Genom remiss den 29 januari 1932 har Kungl. Maj:t anbefallt hovrätten över Skåne och Blekinge att senast den 1 nästkommande mars avgiva och till Eder överlämna begärt utlåtande över en inom riksdagens första kammare väckt motion, nr 34, om upphävande av »2 §» i lagen innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag. I anledning härav får hovrätten anföras:

Motionen är till sin innebörd något oklar. Därest behörighetslagens 2 § 2 mom., som uppenbarligen åsyftas i motionen, skulle upphävas, skulle det medföra borttagande ur domsagostadgan av den nu rådande olikheten i kompetensvillkor för kvinna och man i fråga om behörighet att i full utsträckning vara ordförande i underrätt å landet. Detta kan ske antingen så att kvinna befrias från den nu för henne stadgade skyldighet att tjänstgöra under sex månader i hovrätt eller också så att denna skyldighet utsträcker även till man. Motionens avfattning synes giva vid handen, att det senare alternativet är det, som enligt motionärens mening bör väljas.

Vad först angår alternativet att borttaga den för kvinna stadgade särskilda prövningen före den s. k. tingssittningen så är hovrätten av den uppfattningen att de skäl som vid ifrågavarande lagrums tillkomst inom regering, riksdag och myndigheter framfördes för nödvändigheten härav, fortfarande hava giltighet. Särskilt torde vikten av att domstolsauktoriteten ej äventyras fordra, att kvinnas lämplighet ur denna synpunkt blir föremål för bedömning av en kollegial domstol. Det kan även ifrågasättas, om denna särbestämmelse är ägnad att giva kvinna en sämre ställning i konkurrensen med hennes manliga kamrater. Möjligen blir det så i vissa avseenden — en viss svårighet vid erhållande av tingsplats och kanske även i någon mån ur ekonomisk synpunkt — men å andra sidan bör det ej lämnas ur räkningen att kvinnas tjänstgöring i hovrätt, i synnerhet efter förutgången 1½ års arbete å domarkansli samt rätt ledd av vederbörande inom hovrätten och väl utnyttjad av den kvinnliga aspiranten, bör ur juridisk utbildningssynpunkt giva ett bättre resultat än om motsvarande tid tillbringas med arbete å domarkansli. Hovrätten förutsätter, möjligen i motsats till motionären, att de fordringar som vid prövningen av hovrätt ställas å kvinna ur juridisk och personlig synpunkt i ingen mån böra

bli strängare än de, som häradshövding ställer å sin manlige aspirant. Kollegialiteten skulle allenast giva prövningen ett säkrare resultat.

Hovrätten kommer så till alternativet att införa likställigheten genom att före tingssittningen kräva hovrättstjänstgöring även av man. Av vad hovrätten här ovan anfört framgår det, att hovrätten anser, att ett sådant krav skulle ur allmänna synpunkter vara berättigat. Därest tingssittning skall bibehållas såsom ett led i den allmänna juristutbildningen och ej endast förbehållas dem, som vilja utbilda sig till domare, torde emellertid de praktiska svårigheterna, som skulle bli förenade med en sådan anordning, med all visshet omöjliggöra denna. Mängden av aspiranter skulle föranleda, att lämpligt arbete för dem ej skulle kunna anskaffas, och det är att befara, att vid sådant förhållande den avsedda prövningen skulle bliva skäligen illusorisk, liksom hovrättstjänstgöringen ej skulle för aspiranterna medföra någon egentlig nytta ur utbildningssynpunkt. Med hänsyn härtill bleve de förut antydda olägenheterna av denna tjänstgöring — större utbildningskostnader för aspiranterna och givetvis vissa svårigheter för häradshövdingarna vid domsagoarbetets ordnande — av övervägande betydelse. Däremot skulle kunna tänkas en annan utväg, gående ut på att redan nu såsom en övergång i någon form införa det utbildningssystem, som med en genomförd processreform blir nödvändigt, så att de unga juristernas allmänt praktiska utbildning tillgodosåges visserligen, såsom nu sker, genom arbete å domarkansli men utan annan tingssittning såsom slutmål än den, som avses i lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden, varemot de jurister, som tänkte ägna sig åt domarkallet, skulle, efter det nämnda allmänna utbildning slutförts, tjänstgöra i hovrätt och efter godkänd prövning där givas förordnande såsom vikarie för häradshövding. Givetvis kunna vissa olägenheter tänkas bliva förenade med ett dylikt system. Hovrätten finner emellertid ej anledning att i detta sammanhang ingå närmare på ämnet, då detta skulle erfordra en utredning vartill motionen i och för sig ej giver anledning.

På grund av vad sålunda anförts får hovrätten avstyrka bifall till motionen.

Malmö den 18 februari 1932.

På hovrättens vägnar:

S. BRUZELIUS.

E. Ahlgren.